Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi
Journal of Research in Education and Teaching
Kasım 2016 Cilt: 5 Sayı: 4 Makale No: 03 ISSN: 2146-9199

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE UYGULANABİLİR BİR YÖNTEM: DEĞER AÇIKLAŞTIRMA

Arş. Gör. Ayşe Deliktaş
Akdeniz Üniversitesi
aysedeliktas@akdeniz.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Öznur Körükcü
Akdeniz Üniversitesi
oznurkorukcu@akdeniz.edu.tr

Prof. Dr. Kamile Kabukcuoğlu
Akdeniz Üniversitesi
kkamile@akdeniz.edu.tr

Özet

Değer, bireylerin ahlâk ilkeleri doğrultusunda oluşturdukları inançlar bütünüdür. Hangi davranışın iyi, doğru ve tercih edilebilir olduğuna karar veren değerler, bireyin profesyonel davranışlarını da belirlemektedir. Profesyonel bir meslek olan hemşirelikte ise bireysel ve profesyonel değerler hemşirelik uygulamalarını ve bakımın kalitesini etkilemektedir. Hemşirelerin bireylere nitelikli hizmet verebilmesi için davranışlarını yönlendiren değerlerinin farkında olması çok önemlidir. Değerlerin ortaya çıkarılmasını amaçlayan değer açıklaştırma; kişilerin değer bakış açılarını açıklamayı sağlayan bir eğitim metodudur. Yaklaşımda kullanılan yöntemler; benzetim, tasarlanmış ya da gerçek yaşantılara dayalı durumlar, derinlemesine kendini analiz etme alıştırmaları ve küçük grup tartışmalarıdır. Yaklaşım, hemşirenin kendi değer sistemini bilmesi ve kabullenmesini, verilen kararların nedenlerini anlamasını sağlayacaktır. Değer açıklaştırma, bireylerin değerleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları kabullenmesine yardımcı olacak, ayrıca etkili bir iletişim ile bakımın kalitesini arttıracaktır. Bu çalışma, pek çok alanda yaygın olarak kullanılan değer açıklaştırma yönteminin hemşirelik eğitimi için de uygun ve kullanılabilir olduğunu vurgulamak, eğitimde değer açıklaştırma yöntemlerine yer verilmesi için farkındalık yaratmak amacıyla derleme şeklinde yazılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hemşirelik, değer açıklaştırma, eğitim, etik.

AN APPLICABLE METHOD IN NURSING EDUCATION: VALUES CLARIFICATION

Abstract

Value is a set of beliefs created by people in accordance with the principles of individual morality. Values decide to which behavior is good, right and preferred and also determine to professional behavior of individuals. In the nursing profession, a professional personal and professional values affect the quality of nursing practice and care. Be aware of the values that guide their behavior in order to provide quality services to individuals is very important. Values clarification is aimed to reveal of the value; it is an education method which provide to explanation of people value perspectives. The methods used in the approach are role-playing, simulation, designed or situations based on real life, not in-depth self-analysis exercises and small group discussions. This approach will help for understanding the reasons of decision, knowing and acceptance of their own value system. Values clarification will help to individuals for acceptance of similarities and differences between the values, and also improve the quality of care through effective communication. This study has been written to emphasize that values clarification method which is commonly used in many areas, is suitable and useable for nursing education and moreover in this study is written to create an awareness for using the value clarification methods in education.

Keywords: Nursing, values clarification, education, ethics.

GİRİŞ

Değer**,** birey davranışlarının ahlaki standartlarını oluşturan kanaatler ve inançlar bütününe denir. Değer, bireylerin karar vermeleri, kişilikleri ve yaşantılarını etkilemekte, birçok problemin ise çözüm sürecinde anahtar rolü üstlenmektedir (Debbarma, 2014). Kişinin istekleri, tercihleri ve uygulamaları değerleri çerçevesinde gelişmektedir (Delgado-Antolin, 2014). İnsan eylemlerinin, tutum ve davranışlarının gerisinde tek türden bir değer değil, bir değerler kümesi bulunmaktadır. Yani eylemler birbirleriyle ilişkisi bulunan değerlerin ortak sonucudur (Aydın, 2011). Değerlerin insan üzerinde birçok fonksiyonu bulunmaktadır. Bireyin amacını, yönünü, bireysel ve toplumsal faaliyetlerini belirlemekte, diğer bireylerin davranışlarını yargılamaya yardımcı olmakta, bireyin başkalarından ne beklemesi gerektiğini ve kendisinden ne beklendiğini bilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, bireyin doğru ve yanlışı, haklı ve haksızı, hoşa giden ve gitmeyeni, ahlâkî ve ahlâkî olmayanı ayırt etmesini sağlar (Yazıcı, 2006). Toplumdaki beklentilerin de ışığında bir insanın değerlerini keşfetmek için davranışını incelemek gerekir. Bir kişinin değerlerini bilmek, onun gerçek hayat durumları ve deneysel durumlardaki davranışlarını tahmin etmeyi mümkün kılar (Çalışkur, Demirhan ve Bozkurt, 2012).

Hemşirelik değerlerle zengin bir disiplindir. Bir hemşirenin değerlerinin farkında olması, mesleki etik ilkeleri anlamasına ve bu ilkeler doğrultusunda bakımına yön vermesine katkıda bulunacaktır. Hemşireler hizmet sundukları toplumda, davranış ve tutumlarını savunurken, gerekçelerini açıklarken ve etik ikilemlerle karşılaştıklarında karar verirken bir takım dayanaklara gereksinim duyarlar. Bu dayanaklardan biri ise değerlerdir (Vezeau, 2006). Öğretme-öğrenme sürecinin, hemşirelik öğrencilerinin kendi değer ve inançlarının farkına varacak, eğitimleri sırasında temel bireysel ve mesleki değerleri kazanacak şekilde yapılandırılması çok önemlidir. Bu yapılandırma, deontolojik bir bilinçle yetişen hemşirelerin topluma kazandırılmasına olanak tanıyacaktır (Kaya, Işık, Şenyuva ve Kaya, 2012). Bu çalışma, pek çok alanda yaygın olarak kullanılan değer açıklaştırma yönteminin hemşirelik eğitimi için de uygun ve kullanılabilir bir yöntem olduğunu vurgulamak, eğitimde değer açıklaştırma yöntemlerine yer verilmesi için farkındalık yaratmak amacıyla derleme şeklinde hazırlanmıştır.

Değer Açıklaştırma

Değer açıklaştırma; öğrencilerin rasyonel düşünme ve duygularını gözden geçirme ile kendi değerlerinin farkında olmalarını, böylece karar verme sürecinde kendi değerlerinden yararlanmalarını sağlar. Bu yaklaşım, kişisel değerleri açıklama ve belirlemede öğrencilere yardım etmeyi, öğrencilerin inançlarını, tutumlarını, değerlerini incelemeyi ve öğrencilerin değerleri hakkında düşünmelerini sağlamayı amaçlar (Yazıcı, 2006). Kişinin kendi hayatını nasıl yaşayacağı, seçimlerinde ve kararlarında nasıl davranacağını belirlemesi için öncelikle kendi değerlerini açıklığa kavuşturması gerekmektedir. Değer açıklaştırma yaklaşımı; bireylerin kendi değerlerini açıkça bilmediğini varsaymaktadır (Akbaş, 2008).

Değer açıklaştırma; çeşitli sorular ile kişilerin kendi cevaplarını ve ilgi alanlarını bulmasına yardımcı olan dinamik bir süreçtir. Bu süreçte, doğru olan kural ya da davranışların aktarılması değil kişinin kendi değerlerini keşfetmesi vardır. Ayrıca, bu süreç kişinin söylediği ve yaptığı arasındaki boşluğun giderilmesini sağlamaktadır (Ulustal, 1978). Aynı zamanda, bu yaklaşım bireylerin süreç içerisinde bilinç, empati, sorumluk gibi olumlu özellikler kazanmasına katkı sağlar. Bireylerde eleştirel düşünme becerisinin gelişmesine, bireylerin birbirlerini dinleyerek saygı ve hoşgörüyü öğrenmelerine yardımcı olur (Kirschenbaum, 2000). Farklı fikirlerin ortaya çıkmasını sağlar iken bireylerin değerlerinin takdir edilmesine izin verir. Değer açıklaştırma, sadece kişisel gelişim ve iyilik için değil aynı zamanda da diğerleri ile etkileşimler için önemlidir. Değer açıklaştırma negatif düşünceleri ve uyumsuz inançları vurgulama, tanımlama ve değiştirme prosedürünü içeren davranışsal kavramdır (Oliha ve Audu, 2015). Ancak yaklaşım; öğrencinin kişisel alanına girme tehlikesi, öğretmenin bir psikolojik danışman gibi hareket etmesi gereği, ahlaki ve ahlaki olmayan konuların ayrımında başarısızlık doğurabilmesi gibi noktalar açısından eleştirilmektedir (Akbaş, 2008).

Değer açıklaştırma yaklaşımının uygulanmasında izlenecek adımlar şunlardır:

- Öğrencilerin değerlerini açıklaştırması ve onları tanımlaması için alternatif tercihler sunma ve onlar üzerinde düşünmeyi sağlama,
- Beklenilmeyen ya da istenilmeyen sonuçları en aza indirmek için her bir alternatif hakkında düşünmeyi sağlama,

- Öğrencilerin bağımsız olarak tercihlerinin yapabilmesi, tercih ettiği değeri savunabilmesi için tartışma ortamının oluşturulması,
- Tercih ettiği değerlere yönelik hissedilen duyguların açığa kavuşturulmasına yardımcı olma,
- Öğrencilerin tercih ettiği değerlere göre davranış sergilemesini, böylece davranış ile seçilen değer arasındaki bağlantıyı görmelerine yardımcı olmalarını sağlama,
- Öğrencilerin davranışlarını tekrar sergilemelerini sağlayarak, tercihleri ile davranışları arasındaki uyumu tekrar incelemeyi içermektedir (İscan, 2011).

Değer açıklaştırma yaklaşımını benimseyen eğitmenlerin özgür düşünceye saygı duyması, belli değerleri empoze etmeden, öğrencilerin kendi değerlerine açıklamasına fırsat tanıması gerekmektedir. Öğrenciler; değerleri ve değerleri arasındaki ilişkinin farkına varıp tanımlama, kişisel değer çatışmalarını ortaya koyup çözme, diğer insanlarla değerlerini paylaşma ve değerlerine uygun olarak davranma konularında cesaretlendirilirler (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016).

Değer Açıklaştırmanın Hemşirelik İçin Önemi

Hemşirelik, sağlıklı/hasta bireyi bütüncül yaklaşımla ele alarak ailesi, yakın ve geniş çevresiyle birlikte değerlendiren hümanistik ve holistik bakım felsefesine odaklanır (Acaroğlu ve Şendir, 2012). Hemşireler, hastalarına uygun ve güvenli bakımı sunmak ile yükümlüdür. Bakım sunarken tercih edilen davranışlar ise kişinin değerleri doğrultusunda gerçekleşmektedir (Shahriari, Mohammadi, Abbaszadeh ve Bahrami, 2013).

Bakım, hastanın değerleri ve beklentileri ile hemşirenin kendi değer ve ödevlerinin bütünleştiği bir süreçtir. Bakım esnasında yaşanan çatışmalar ise etik ikilemleri oluşturmaktadır. Bu süreçte, farklı kişiler arasında karşıt fikirlere sahip olan ya da kişiler arasında hassas insan ilişkileri olabilir (Karabacak, 2013). Hemşirenin bireysel değerleri ise bu etik ikilemlerin farkedilebilmesini ve çözülebilmesi sürecini etkilemektedir. Bu nedenle hemşirelerin kendi değerlerinin farkında olması ve bunların insan davranışlarını nasıl etkilediğini bilmesi, hastalarına daha duyarlı bir bakım vermesine yardımcı olacaktır (Dalcalı ve Şendir, 2016).

Hemşirelik felsefesi, hemşireliğin temel kavramları, kuramsal içeriği, uygulama ve araştırmalarının yapılandırılmasına yol gösteren inanç ve değerlerden oluşur (Babadağ, 2010). Hemşirelik değerlerle zengin bir disiplindir. 19.yy' da Florance Nightingale' in belirttiği gibi "Hemşirelik sadece bilgi ve teknik becerilere dayalı değil, aynı zamanda insan değerleri üzerine kurulu bir meslektir (akt. Rassin, 2008). Hemşireler hizmet sundukları toplumda, davranış ve tutumlarını savunurken, gerekçelerini açıklarken ve etik ikilemlerle karşılaştıklarında karar verirken bir takım dayanaklara gereksinim duyarlar. Bu dayanaklardan biri ise değerlerdir (Vezeau, 2006). Her bireyin, farklı tecrübe, değer ve geçmişe sahip olması onları diğer bireylerden ayrıcalıklı kılar ve bu özellikler dikkate alınarak bakımın sunulması gerekir (Altıok, Şengün ve Üstün 2011).

Değerlerin aydınlatılması hemşireler için birçok açıdan önemlidir. Hemşirenin kendi değer sistemini bilmesi ve kabullenmesi, karar verme durumlarında neden ve nasıl tepki verdiğini anlamasına yardımcı olacaktır. Ayrıca, bireylerle etkileşim sırasında değerlerdeki benzerlikleri ve farklılıkları kabullenmeyi kolaylaştırarak daha etkili iletişim kurmayı ve bakım vermeyi sağlayacaktır (Karabacak, 2013). Değer açıklaştırma, hemşirelerin hastalarla etkileşimli bir şekilde iletişim kurmasına yardımcı olacaktır. Değerlerinin farkında olan hemşire, değerleri ve inandığı şeylerle tutarlı olan eylemlerde ve tercihlerde bulunabilecektir (Ulustal, 1978). Bireyin değerlerinin farkında olması, net ve dikkatli kararlar vermesinde önemli bir adımdır. Kişinin kendi değerlerinin bilincinde olması ve diğer kişilerin kendi değerlerini açıkça tanımlamalarına yardım edebilmesi, özellikle etik karar verme konusunda önemlidir. Değerlerin aydınlatılması, sözler ve eylemler arasındaki uyumu arttırmakta, kişisel bütünlüğü sağlamaktadır (Karabacak, 2013).

Hemşirelik Eğitiminde Kullanılabilecek Olan Değer Açıklaştırma Teknikleri

Hemşirelik eğitimi, bakımı temel alan teorik ve uygulamalardan oluşmaktadır. Eğitimin amacı; hemşire olmak için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırma ve öğrencilerin bunları hayata geçirmesidir (Karaöz, 2013). Hemşirelik eğitimi, sanat, bilim ve insani yönden çalışmaları içeren mesleki bir eğitimdir. Diğer lisans düzeyinde eğitim veren programlar gibi hemşirelikte lisans eğitimlerinde bireysel değerlerini açığa kavuşturma özelliklerinin geliştirilmesi beklenir (Erdemir, 1998).

Hemşirelerin en değerli varlık olarak gördüğü insan yaşamına, onuruna, bireysellik ve bütünlüğüne, değerlerine ve kararlarına saygı duyarak nitelikli hizmet verebilmesi için kişisel ve profesyonel davranışlarını yönlendiren değerlerinin farkında olması çok önemlidir. Bu bağlamda öğretme-öğrenme sürecinin, hemşirelik öğrencilerinin kendi değer ve inançlarının farkına varacak, eğitimleri sırasında temel bireysel ve mesleki değerleri kazanacak şekilde yapılandırılması önemlidir (Kaya, Işık, Şenyuva ve Kaya, 2012). Bu yüzden, hemşirelik eğitiminde değer kazandırma programlarının yanı sıra değer açıklaştırma metotlarının da kullanılması gerekmektedir (Kubsch, Hansen ve Huyser-Eatwell, 2008).

Değer açıklaştırmada diğer değer eğitim yaklaşımlarında kullanılmayan birçok metot ve teknik kullanmaktadır. Bu metotlar; büyük ve küçük grup tartışmaları, kişisel ve grup çalışmaları, sahte, yapmacık ve gerçek ikilemler, zorlanmış tercihler, duyarlılık ve dinleme teknikleri, şarkılar ve resimler, oyun ve taklitler, kişisel haber ve röportajlar gibi şeyleri içermektedir. Değer açıklama yaklaşımında, değer belirginleştirme çalışma kâğıtları da kullanılmaktadır. Değer belirginleştirme çalışma kâğıtları bir yazı, resim ya da karikatür olabilir. Bu çalışma kâğıdındaki içerikle alakalı öğrencilere sorular yöneltilir böylece değer açıklaştırma geçekleşmiş olur (Doğanay, 2006). Öğrenciler, aldıkları eğitimler ile değerlerinin ve değerleri arasındaki ilişkinin farkına varıp tanımlama, kişisel değer çatışmalarını çözümleme ve diğer insanlarla değer paylaşımında bulunabilme fırsatı yakalayabilmektedir (İşcan, 2014). Yaklaşımı uygularken grup ya da bireysel çalışmalarda bazı teknikler kullanılabilir. Bunlardan birkaçı; değerlerin açığa çıkarılmasını sağlamak için oluşturulmuş yarım cümlelerin doldurulması ve sorular ile öğrenciye değerlerini ve kendisi için önemli olan durumları açıklama fırsatı verilmesidir. Soru-cevap uygulamaları, öğrencilerin fikirlerini açığa kavuşturmayı sağlamaktadır (Hacıalioğlu, 2013). Ayrıca, karşılaşılan durumlarda gösterilen kişisel tepkilerin ve deneyimlerin günlüğünü tutmak farkındalığı geliştiren yararlı bir araçtır (Karabacak, 2013).

Değer açıklaştırma yaklaşımında grup çalışmalarının önemi büyüktür. Yapılan uygulamalarda; belli değerleri empoze etme yerine öğrencilerin değerlerini açığa vurmaları sağlanır. Yaklaşımın temelinde kurgusal durumların öğrencilere sunulması, öğrencilerin bu olası durumlarda ortaya çıkabilecek davranışları tartışması ve karar vermesi vardır (Akbaş, 2008). Eğitim sırasında etkin katılım sağlaması, katılımcılara birbirinden öğrenme fırsatı sağlaması ve farklı bakış açılarını ortaya koyabilmesi gibi olumlu yönleri nedeniyle küçük grup çalışmaları yapılır. Küçük grup çalışmaları vaka çalışması ya da rol play şeklinde gerçekleştirilebilir (Hacıalioğlu, 2013).

Etik Oyunlar

Etik oyunlar, öğrencilerin bireysel değerlerini detaylı inceleme fırsatı tanır. Öğrenciler, bu oyunda tartışmayı başlatma, anlama ve tartışmayı eleştirel şekilde değerlendirme becerileri kazanmaktadır. Oyunlar, aynı zamanda öğrencilerin korkusuzca öğrenmeyi deneyimlemelerini ve günlük yaşantıda kullandıkları değerlerini anlamalarına yardımcı olur (Metcalf ve Yankou, 2003). Bu süreçte, grup tartışmaları ve problem çözme becerileri etkinliğin verimlilik düzeyini etkilemektedir. Grup tartışmaları sırasında bireyler kendi ve etrafındaki kişilerin değerlerinin farkına varabilecek ve bunlar üzerinde düşünme fırsatı yakalayacaktır (Macer, 2008).

Reflekşın

Reflekşın, kişinin yaşamış olduğu bir durum üzerinde detaylı düşünme sürecidir. Reflekşın yazılı veya küçük grup tartışması şeklinde yapılabilir. Birey kendini etkileyen bir durumu kendi kendini değerlendirecek biçimde yazabilir (Williams, 2001). Reflekşın uygulama sürecinin dört adımı bulunmaktadır. Bunlar; geçmiş deneyime dönme, hissettiklerine odaklanma, deneyimini tekrar değerlendirme ve öğrenmedir. Birey, sürecin nasıl gerçekleştiğini çözümlerken kendi eylemleri, düşünceleri ve duyguları üzerine odaklanabilecek ve davranışının altında yatan bireysel değerlerini keşfetme fırsatı yakalayacaktır (Hughes ve Quinn, 2013). Bu süreçte kişi kendi eylemlerini, düşüncelerini ve duygularını analiz etme, sorgulama ve inceleme fırsatı yakalamaktadır. Reflekşın kişinin kendini, davranışlarını değerlendirmesi ve uygulama standartları hakkında bir yargıya ulaşmasını sağlar (Mert, Bilik, Yıldırım Sarı ve & Üstün, 2011). Problem çözme becerilerinin gelişmesine olanak sağlayan reflekşın uygulamaları aynı zamanda hemşirelik öğrencisinin klinik uygulamalar sırasında ya da sınıf içinde farklı deneyimlerini ve yaşadıkları sorunları fark etmelerine yardımcı olur (Teekman, 2000). Reflekşın sürecinin birey üzerinde birçok yararları bulunmaktadır. Bunlardan bazıları ise bireyin güçlü ve zayıf yanlarını belirlemesini sağlayarak kendini tanımasını arttırmakta ve etik yönlerini geliştirmektedir (Hume, 2009).

Olgu Çalışmaları

Eğitimci, etik sorunlarla ilgili gerçek yaşama yakın bir olgu hazırlar ve olgu ile birlikte, öğrenim hedeflerini belirleyerek öğrencilere önceden verir. Hazırlık döneminden sonra olgu sunulur ve yapılandırılmış sorularla eğitim alanların aktif olarak katılacağı bir tartışma ortamı yaratılır. Tartışma sonunda bu tartışmadan ne öğrendikleri ve daha önce benzer durumlarla karşılaşıp karşılaşmadıkları sorulur (Başterzi ve Gülöksüz, 2009). Vaka çalışmaları; öğrencilerin vakalar karşısında bireysel davranış, düşünce ve tutumlarının açığa çıkmasında yardımcı olacak, aynı zamanda grup içinde benzer olaya farklı bakış açılarının görülmesine de olanak sağlayacaktır (Hacıalioğlu, 2013).

Hayal et ve Geçmişi Hatırla

Etkinlik, kişinin tanımlanan durumu yaşadığını hayal etmesini ve geçmişte yaşadığı benzer olayı hatırlayarak nasıl tepki verdiğini hatırlamasını içerir. Hayal etmede kişi kendi hayatında yaşadığı benzer sorunları düşünme fırsatı bulur. Hatırlama etkinliği ile bu duruma vermiş olduğu tepki ve sorunu çözmeye yönelik olan davranışları açığa çıkar. Grup tartışmaları ile devam eden etkinlik sonucu, kişi bireysel değerlerinin ve gruptaki diğer kişilerin değerlerini gözlemleyebilir (Herrman, 2008).

Online Tartışma Grupları

İnternet, öğrenciler arasında rahat bir iletişimi sağlamaktadır. İnternet ortamında bir platformun oluşturulması, mesaj gönderme ve alma sürecini içermektedir. Platformda yayınlanan sorulara cevap veren öğrenciler, bir tartışma ortamı yakalayacak ve kendi değerlerini savunma fırsatı bulacaktır. Grup içinde farklı düşünce ve davranışların ortaya koyulması, bireyin kendi değerleri üzerinde düşünme olanağı sağlayacaktır (Herrman, 2008).

SONUÇ

Bireylerin kararları, davranışları ve tercihlerine yön veren değerler, hemşirelik mesleğinin temellerini oluşturmaktadır. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak kazanılan değerlerin hemşire tarafından fark edilmesi birçok durumda süreci kolaylaştıracaktır. Değer açıklaştırma metodu, hemşirelerin diğer birey/hastalar ile iletişim sürecinin etkili olmasına sağlamaktadır. Yaklaşım ile kişiler arasında değerlerin benzerlik ve farklılıklar içereceği öngörülebilemektedir. Böylece, bireylere verilen hemşirelik bakımının kalitesi iyileştirilmektedir. Ayrıca, artan teknoloji ile birlikte yaşanılan etik sorunlarda karar verme süreci kolaylaşmakta, kararlarda meydana gelen tutarsızlıklarının önlenmesini ve kişinin verdiği tepkinin nedeninin farkında olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, hemşirelik eğitiminde öğrencilerin değerlerini fark etmesine yardımcı olacak değer açıklaştırma metotlarını kullanması çok önemlidir.

Sonuç olarak;

- Hemşirelik öğrencilerinin gün içinde yaşadıkları olayları ve kendi tepkilerini ele alacağı günlükler tutması,
- Hemşirelik eğitimlerinde; öğrencilerin değerlerini açığa çıkarmayı sağlayacak yarım cümleler ve soru-cevap uygulamalarının,
- Belli konularda hazırlanan etik vakalarının,
- Online tartışma gruplarının,
- Gerçek yaşama yakın hazırlanan olguların üzerinde tartışma etkinliklerinin,
- Hayal et ve geçmişi hatırla etkinliklerinin,
- Geçmişte yaşanan sorunlar ile refleksın uygulamalarının kullanılması önerilmektedir.

Not: Bu çalışma 27- 29 Ekim 2016 tarihlerinde Antalya'da 7 Ülkenin katılımıyla düzenlenen World Conference on Educational and Instructional Studies- WCEIS 2016'de bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Acaroğlu, R. Ve Şendir, M. (2012). Bireyselleştirilmiş bakımı değerlendirme skalaları. *İ.Ü.F.N. Hem. Derg.,* 20(1): 10-16.

Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *6*(16), 9-27.

Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer öğretimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *17*(2), 403-414.

Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler Eğitimi Yaklaşımlarına Göre Geliştirilen Etkinliklerin Demokratik Algı ve Davranışlar Üzerine Etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies, 42, 361-384.*

Altıok, Ö., İnan, F. ve Üstün, B. (2011). Bakım: Kavram Analizi. *DEUHYOED,* 4(3), 137-140.

Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış*, *7*(19), 39-45.

Babadağ, K. (2010). Hemşirelik ve değerler. *Alter Yayıncılık, Ankara*.

Başterzi, A. D. ve Gülöksüz, S. (2009). Psikiyatride etik eğitimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *1*(3), 229-239.

Çalişkur, A., Demirhan, A., ve Bozkurt, S. (2012). Değerlerin belirli meslek alanları ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *17*(1).

Dalcalı, B. K. ve Şendir, M. (2016). Hemşirelerin Kişisel Değerleri ile Etik Duyarlılıkları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, *24*(1), 1-9.

Debbarma, M. (2014). Importance of human values in the society. *International Journal of English Language, Literature and Humanities*, *2*.

Delgado-Antolín, J. C. (2014). Integrating values in the care giving activity from the professional point of view. *Investigación y educación en enfermería*, *32*(1), 157-164.

Doğanay, A. (2006). Değerler Eğitimi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. *Pegem-A Yayıncılık, Ankara*.

Erdemir, F. (1998). Hemşirenin rol ve işlevleri ve hemşirelik eğitiminin felsefesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, c*, *2*, 1.

Hacıalioğlu, N. (2013). Hemşirelikte Öğretim Öğrenme ve eğitim. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

Herrman, J. W. (2015). *Creative teaching strategies for the nurse educator*. FA Davis.

Hughes, S. J., & Quinn, F. M. (2013). *Quinn's principles and practice of nurse education*. Cengage Learning.

Hume, A. (2009). Promoting higher levels of reflective writing in student journals. *Higher Education Research & Development*, 28, 247–260.

İşcan, C. D. (2011). Values education and some suggestions to teachers.*Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *40*(40).

İşcan, C. D. (2014). Values Education Preferences of Teacher Candidates. *Elementary Education Online*, *13*(4), 1203-1222.

Karabacak, Ü. (2013) Değerlerin aydınlatılması. Bulunduğu eser: Alpar, Ş., Bahçecik, N., & Karabacak, Ü. Çağdaş hemşirelikte etik (s. 82-88). İstanbul: İstanbul Tıp Akademi.

Karaöz, S. (2000). Cerrahi hemşireliği ve etik. *CÜ Hemşirelik Yüksekokulu*, 4(1), 7-15.

Kaya, H., Işık, B., Şenyuva, E., ve Kaya, N. (2012). Hemşirelik öğrencilerinin bireysel ve profesyonel değerleri. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, *15*(1).

Kirschenbaum, H. (2000). From values clarification to character education: A personal journey. *The Journal of Humanistic Counseling*, *39*(1), 4.

Kubsch, S., Hansen, G., & Huyser-Eatwell, V. (2008). Professional values: the case for RN-BSN completion education. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, *39*(8), 375-384.

Macer, D. R. (2008). *Moral games for teaching bioethics*. International Center for Health, Law and Ethics, Faculty of Law, University of Haifa.

Mert, H., Bilik, Ö., Yıldırım Sarı, H. ve Üstün, B. (2011). Bir öğrenme deneyimi: reflekşın (reflection). DEUHYOED, 4(2), 89-93.

Metcalf, B. L., & Yankou, D. (2003). Using gaming to help nursing students understand ethics. *Journal of nursing Education*, *42*(5), 212-215.

Oliha, J., & Audu, V. I. (2015). Effectıveness of value clarıfıcatıon and self-management technıques ın reducıng dropout tendency among secondary schools students ın edo state. *European Journal of Educational and Development Psychology*, *3*(1), 1-13.

Rassin, M. (2008). Nurses' professional and personal values. *Nursing Ethics*,*15*(5), 614-630.

Shahriari, M., Mohammadi, E., Abbaszadeh, A., & Bahrami, M. (2013). Nursing ethical values and definitions: A literature review. *Iranian journal of nursing and midwifery research*, *18*(1), 1.

Teekman, B. (2000). Exploring reflective thinking in nursing practice. *Journal of Advanced Nursing*, 31, 1125-1135.

Uustal, D. B. (1978). Values clarification in nursing: application to practice.*AJN The American Journal of Nursing*, *78*(12), 2058-2063.

Vezeau, T. M. (2006). Teaching professional values in a BSN program. *International journal of nursing education scholarship*, *3*(1).

Williams, B. (2001). Developing critical reflection for professional practice through problem-based learning. *Journal of Advanced Nursing*, 34, 27-34.

Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, *19*(19), 499.